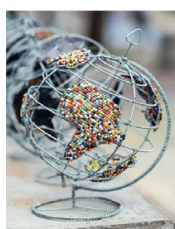

AFRIKAI DIASZPÓRA-KÖZÖSSÉGEK MINT AFRIKA MEGHATÁROZÓ GAZDASÁGI SZEREPLŐI

PALÓCZ MÁRK

„Afrika a lehetőségek földje, noha e kontinens fejlesztésére napjainkban óriási szükség van, amelyhez viszont kitartás, elköteleződés és végtelen motiváció szükséges.” – olvasható a könyv tartalmát megelőző előszó előtti részben. Ahhoz, hogy a „fekete kontinensen” a fejlesztések végbe tudjanak menni, értéket kell teremteni, küzdeni kell a szegénység és az egyenlőtlenségekkel szemben, miközben óriási nyomást helyez ezekre a célokra a globális felmelegedés és a demográfia exponenciális növekedése. A hagyományos – multinacionális vállalatok, valutaalapok, stb. – és az újonnan feltörekvő aktorok – NGO-k, fejlődő országok, stb. – mellett megjelent egy új remény Afrika felvirágoztatására: a külföldi afrikai diaszpóra-közösségek, amelyek partnerek lehetnek a saját/anyaállamaik számára.

Az Afrikai Befektetők Francia Tanácsa (*Le Conseil français des investisseurs en Afrique, CIAN*) az afrikai kontinensen befektető francia vállalatok jórészét tömöríti egy nagy tömbbe: a Tanács támogatja ezen vállalatokat fejlődésükben a tapasztalatcsere ösztönzésével, valamint tanácsadással és szakértelemmel. Emellett befolyást gyakorol az állami és privát fejlesztési döntéshozókra Franciaországban, Afrikában és a nemzetközi szinten egyaránt. Az Afrikai Befektetők Francia Tanácsa eddig három könyvet adott ki „*Cahiers du CIAN*” címszó alatt különböző témákban: az első, a *Le digital en Afrique, les cinq sauts numériques* [Digitális Afrika, az öt digitális ugrás] címet viseli, melyet Jean-Michel Huet írt 2017-ben; a második, a *Le nouveau pacte africain. Les défis du dialogue public-privé* [Az új afrikai paktum. A köz- és magánszféra közötti párbeszéd kihívásai] címen jelent meg Jean-Luc Ricci és Patrik Sevaistre tollából, szintúgy 2017-ben; a harmadik (és nagy valószínűséggel nem utolsó) pedig jelen recenzió tárgyát képezi, amely Bénédicte Châtel – a CommodAfrica, nyugat-afrikai mezőgazdaságra és a világ mezőgazdasági piacaira szakosodott online médiumának igazgatóhelyettese és újságírója – és Anne Guillaume-Gentil – a CommodAfrica társtulajdonosa és újságírója – kutatómunkájának gyümölcse, azt a címet kapta, hogy *Les diasporas africaines, Accélétratrices des économies du continent*, amely szabadfordításban így hangzik: *Afrikai diaszpórák: a kontinens gazdaságainak felgyorsítói*. A könyv az Éditions Eyrolles kiadásában jelent meg 2019-ben, Párizsban. A mű címéből következtethető, hogy az afrikai diaszpórákat a szerzők közgazdasági szempontok alapján vizsgálják.

LES DIASPORAS AFRICAINES

Accélératrices des
économies du continent

Bénédicte Châtel et Anne
Guillaume-Gentil:

Les diasporas africaines.
Accélératrices des
économies du continent.
Les cahiers du CIAN.

Éditions Eyrolles, Paris,
2019. 189. o.

A kutatómunka első átlapozásával látható, hogy a könyv maga nyolc részből épül fel: az Afrikai Befektetők Francia Tanácsa igazgatójának, Étienne Giros előszavával kezdődik; majd a szerzők hat fejezeten keresztül részletesen kitérnek az afrikai diaszpórákra, diaszpóra-közösségekre; a végén pedig egy számvetéssel zárják munkájukat. A könyv az afrikai diaszpórák vezetőivel, előjáróival, cégtulajdonosokkal, diplomatákkal és politikai szereplőkkel készített interjúk sokaságát tartalmazza, ezenfelül témérdek táblázat, térkép és diagram segítségével szemléltetik a kutatásokat annak szerzői.

Már az előszóban találkozhatunk olyan létfontosságú információkkal, amelyek bevezetik a könyvet az általa képviselt témába. Az afrikai diaszpórával kapcsolatosan már felmerültek kérdések az 1980-as és '90-es évek során Franciaországban, viszont e kérdéskör a 2010-es évek végén kezdte el igazán érdekelni a társadalom- és gazdaságkutatókat és a befektetőket többek között.. A 21. századra Afrika teljesen a globalizáció hatása alá került, ahol új, feltörekvő aktorok – pl. Kína, India, Törökország, de Magyarország is – versenyeznek a még kiaknázatlan gazdasági területekért. Emellett párhuzamosan növekedett a kontinensről Európába vándorlók száma, különösképpen Franciaországban, amely a diaszpórák kialakulásához vezetett. Napjainkban a már bevándorolt generációk gyermekei sokkal többen vannak, mint a bevándorlók maguk, és az új generációban megvan minden ahhoz – a gyökerekhez való visszatérés, a kultúrájuk és népeik iránti hűségük, stb. –, hogy hozzájáruljanak kontinensük fejlődéséhez. Az Afrikai Befektetők Francia Tanácsának adatai szerint éves szinten 70 milliárd dollárral támogatják a világon szétszóródó afrikai diaszpórák kontinensük országait, amelynek 15 százalékát (mintegy 10 milliárd dollár) Franciaországból utalnak haza. Ez az összeg túlmutat nagyságrendileg a kontinen-

sen történő állami segélyek és a kontinensre érkező külföldi befektetések együttes szumma összegén. Ennek alapján látható, hogy az afrikai diaszpórák napjainkban domináns gazdasági szereplővé váltak.

A diaszpóra három szektorban játszhat kimagasló szerepet az afrikai kontinens fejlődése tekintetében: a munkahelyteremtésben; a kis- és középvállalkozások rendszerének kiépítésében; a tudás- és tapasztalattranszferben, a menedzsment, a technológia és a tudományok tekintetében. A diaszpórákból Afrikába érkező pénzüsszegek egy bizonyos részét a hozzátartozóknak, családoknak, helyi közösségeknek küldik, amelyekkel hozzájárulnak a helyben levők napi kiadásaiknak megkönnyítéséhez, így ez a vásárlóerő kiegészítéseként szolgál. Ezzel párhuzamosan a diaszpórák nem pusztán hazafiasságból utalnak pénzüsszegeket egykori hazájukba, hanem mert valamilyen gazdasági érdek fűzi őket e cselekedethez. Az ebből termelt profit a fejlődés motorja.¹ (13. o.) Sok esetben az Afrikába való visszatelepülés egy vállalkozás elindítása céljából óriási lemondásokkal és életszínvonalcsökkenéssel járhat, és ki tudja, hogy adott esetben hogyan fogadná vissza az anyakontinens, az ország, a nemzet, az etnikai közösség vagy a család a már külföldön született gyermekét. Ezek a faktorok pedig mind fékezőerőként hatnak a diaszpórában élőkre.

Étienne Giros még két kulcsfontosságú dologra hívja fel a figyelmet a diaszpórák kapcsán: egyrészt rámutat arra, hogy a diaszpóratársulások – intézmények, egyesületek, stb – sokfélék és változatosak. Ezek tükrözik a kontinens összetettségét, és gyakran az itt található társadalmi és etnikai szerveződések komplexitását is. (16. o.) Másrészt kitér arra, hogy a diaszpórák anyagi értelemben vett hozzájárulása Afrika fejlesztéséhez teljes mértékben függ az adott ország üzleti környezetétől és a jogállamiság sértetlenségétől, mert e főbb szempontok alapján lehet a befektetőket a kontinens országaiba csábítani. (17. o.)

A szerzők – Bénédicte Châtel és Anne Guillaume-Gentil – hat fejezeten keresztül fejtegetik a Franciaországban található afrikai diaszpóra-közösségeket. Az első fejezet, mely az *État des lieux* avagy a *Helyzet analízise* címet kapta, számadatokra támaszkodva általánosságban véve mutatja be a diaszpóra fogalmát és a fogalom történetét, a világban zajló migrációt, és Franciaországot mint a *Terre de migration*-t vagyis a *Bevándorlás földjét*. Az afrikai diaszpóra definíciója kapcsán kiemelendő az Afrika Unió meghatározása, mely szerint „[az afrikai diaszpóra tagjai azok] az afrikai kontinensen kívül élő afrikai származású személyek, akik állampolgárságuktól vagy nemzetiségüktől függetlenül hozzá kívánnak járulni az afrikai kontinens fejlődéséhez és az Afrikai Unió felépítéséhez.” (29. o.) Ehhez még az Afrikai Fejlesztési Banknak a definícióját is érdemes kiegészítésként társítani, amely alapján „a külföldre szakadt népesség akkor válik „diaszpórává”, ha olyan közösséggé formálódik, amelynek tagjai kommunikálnak egymással, kollektív autonómiát és intézményeket építenek/építettek ki, valamint adott tevékenységeket és célokat tűznek ki.” (30. o.) A világszerte zajló migráció kapcsán egy rendkívül fontos szót emelnek ki a kötet szerzői: a világnépesség mindössze 3,4 százaléka él azon az országon kívül, ahol született, és ez a százalékszám relatíve stabilan ugyanilyen nagyságrendű már két évtizede. A nemzetközi elvándorlók számának mindössze

14 százalékát tették ki az Afrikából érkezők 2017-ben. (32–33. o.) Napjainkban a Franciaországba érkező bevándorlók megközelítőleg 44 százalékát az Afrikából érkezettek adják. Közülük a legtöbben az észak-afrikai Maghreb-országokból – Marokkóból, Algériából és Tunéziából –, majd pedig szubszaharai afrikai államokból – így többek között Szenegálból, Elefántcsontpartról, Kamerunból, Maliból, Kongóból – érkeznek. (38–48. o.)

A könyv második fejezete, amely a *La manne financière des diasporas* – vagyis a *Diaszpórák pénzügyi mannája* – címet kapta részletesen taglalja, hogy hogyan növekedett az elmúlt negyven év során a diaszpórákból érkező pénzek összege. Gyakorlatilag 1980 óta majdhogynem megtízszereződött a diaszpórákból hazautalt anyagi javak mennyisége. 2017-ben már 69,47 milliárd dollárt folyósítottak az afrikai diaszpóra-közösségek a világ minden tájáról az anyakontinensre. (49. o.) A Franciaországban található afrikai diaszpóráktól érkező pénzösszegek legalább háromszor magasabbak, mint amit a francia állam éves szinten *Hivatalos Fejlesztési Támogatás (Aide Publique au Développement, APD)* címen folyósít valamennyi a fekete kontinensen található országnak, ráadásul a szóban forgó közösségektől érkező pénzösszegek sokkal stabilabban érkeznek, mint a közvetlen külföldi befektetések. (49–51. o.) A fejezet további részeiben a szerzők kitérnek a Franciaországban maguknak otthont találó afrikai diaszpórákra, és az innen a fekete kontinensre vándorló pénzösszegekre. Megtudhatjuk, hogy 2016-ban megközelítőleg 10 milliárd dollárt – Franciaország GDP-jének 0,4 százalékát – a diaszpóra itt dolgozó tagjai Afrikába küldték. (57. o.) A második fejezet utolsó része azt részletezi, hogy a diaszpórák miképpen tudnak hozzájárulni az Afrikában található kis- és középvállalkozások fejlesztéséhez különböző pénzügyi alapokon keresztül.

A harmadik fejezetet a *Les diasporas : nouvel interlocuteur des pouvoirs publics*, avagy *A diaszpórák: az állami hatóságok új kapcsolattartói* címmel látták el. 2012 májusában az Afrika Unió és a Dél-afrikai Köztársaság közös együttműködésével megszervezték az első Afrikai diaszpóra világtalálkozót. Ezen neves esemény alkalmával az Afrikai Unió hivatalosan is elismerte, hogy az afrikai diaszpórák – bárhol is legyenek a világban –, teljeskörű, integráns részei az afrikai kontinensnek. (70. o.) A könyvnek ezen fejezete egy tágabb keresztmetszetből halad a szűkebb felé azt vizsgálva, hogyan viszonyul az Európai Unió a területén élő afrikai diaszpórákhoz, majd ezt a fonalat a szerzők tovább bontják Franciaország nemzeti szintjére, és a legvégén az országon belüli helyi szinteket – példaként említhető Île-de-France, Auvergne-Rhône-Alpes, Bordeaux és Bretagne – veszik górcső alá. A fejezet témédek, az állami- és diplomáciai szervekkel, a diaszpóraszervezetek elöljáróival és képviselőivel, a gazdasági szereplőkkel készült interjú-részletet tartalmaz.

Les États africains courtisent leur diaspora, magyarul *Az afrikai államok udvarolnak a diaszpórájuknak* – ezt a címet viseli a munka negyedik része. A cím önmagában sokat elárul a tartalomról. Eredetileg az afrikai államok a diaszpórákra inkább versenytársként tekintettek a nemzetközi környezetben, mintsem partnerekként. Hasonlóképpen a diaszpórák is hideg viszonyban voltak a saját államaikkal, ebből az okból kifolyólag a diaszpórákból a hazafele irányuló anyagiak

elsősorban az anyaországban élő családtagokhoz vándoroltak. A fekete kontinensen lévő országok előbb utóbb rájöttek, hogy a beáramló pénzeket, politikai, gazdasági és egyéb fejlesztésekre is lehetne hasznosítani, így a diaszpórákat egyre jobban elkezdték megbecsülni. (111. o.) Ehhez még az is hozzájárult, hogy az Afrika Unió 2018-ban – 10 évvel azután, hogy a kontinens hatodik régiójának elismerte a külföldön létrejött afrikai diaszpórákat – intézményesítette a kontinens és a diaszpórái közötti kapcsolatot. (112. o.) A fejezet második része a marokkói diaszpórákkal és magával Marokkóval foglalkozik, mivel ez volt az első afrikai ország, amelyik (viszonylag korán) felismerte a diaszpóráiban rejlő lehetőségeket. A fejezet további részeiben olvashatunk még esettanulmányokat Algériáról, Kamerunról, Szenegálról és Ghánáról is. Az ötödik fejezet, amely a *Les diasporas en France, un modèle associatif dispersé* (magyarul *Diaszpórák Franciaországban: a társulás modelljei*) megnevezést kapta, prezentálja az afrikai diaszpóratörténet kialakulását a francia állam európai határain belül, majd pedig két esettanulmányt mutat be Auvergne-Rhône-Alpes megye és Montreuil település szempontjából.

A hatodik és egyben utolsó fejezete a könyvnek az *Entrepreneuriat, start-up, incubateurs, l'émergence d'une diaspora 3.0* vagyis *Vállalkozások, start-upok, kezdőloketek és egy új – 3.0-ás – diaszpóra kialakulása* hangzatos címet viseli. A franciaországi Business Carrefour tanácsadó céghez beküldött pályázatok megközelítőleg 90 százaléka az afrikai diaszpórából érkeznek, és a projektek mind egytől-egyig azt a célt tűzik ki maguk elé, hogy vállalkozásokat alapítsanak az anyaországokban a fekete kontinensen. Természetesen ezen kérdéskört teljesen másképp próbálják megközelíteni az éppen csak a diaszpórába érkezők, illetve a skála másik végén álló második, harmadikgenerációs diaszpóratagok. A vállalkozás alapítása az egykori országukban egyfajta identitáskeresésként értelmezhető a vállalkozói-pénzügyi és szociális siker elérésével. (158. o.) A fejezet ezen kívül még olyan kérdéseket boncolgat, mint a személyes és kulturális nehézségekkel való küzdelmek; az anyaországban való [újra]letelepedés vagy inkább a Franciaországból történő vállalatirányítás; illetve, a diaszpórával való együttes vagy egyéni módon

A Franciaországban található afrikai diaszpóráktól érkező pénzösszegek legalább háromszor magasabbak, mint amit a francia állam éves szinten Hivatalos Fejlesztési Támogatás (Aide Publique au Développement, APD) címen folyósít valamennyi a fekete kontinensen található országnak, ráadásul a szóban forgó közösségektől érkező pénzösszegek sokkal stabilabban érkeznek, mint a közvetlen külföldi befektetések.

történi cselekvés. Az mindenesetre a legtöbb Franciaországban élő afrikai diaszpóra vállalkozó szellemű tagjára igaz, hogy Afrikában és Afrikába szeretnének befektetni. (160. o.)

Az Afrikai Befektetők Francia Tanácsának (CIAN) harmadik könyve – *Les diasporas africaines, Accélétratrices des économies du continent* –, amely Bénédicte Châtel és Anne Guillaume-Gentil kutatómunkája gazdaság- és társadalomtudományi szempontok alapján vezeti be az olvasóját az anyakontinensen kívül tartózkodó, főképp a Franciaországban található afrikai diaszpórák történetébe, felépítéseibe és a 21. század által nyújtott lehetőségeibe. A majd kétszáz oldalnyi munka részletes, tényfeltáró tartalma nóvum és hiánypótló a gazdaság-, politika-, nemzetközi kapcsolatok, társadalomtudományok és Afrika-kutatások számára. E könyvet melegszívvvel ajánlom azoknak, akik szeretnének rálátást kapni az afrikai diaszpórák gazdasági és társadalmi működésére (főleg Franciaország szemszögéből), a fekete kontinensen befektetni vágyó gazdasági és politikai szereplőknek, egyetemi oktatóknak és kutatóknak, egyetemi hallgatóknak, és minden, a téma iránt érdeklődőnek. *

Jegyzet

- 1 Ez a fajta hozzáállása a diaszpóranak Afrikához pont ellentettje annak, amit jelen pillanat a magyar diaszpórák és Magyarország kapcsán mondhatnánk, mivel a magyar állam több milliárd forinttal támogatta/támogatja a külföldi magyar közösségeket a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-n keresztül.

A szerzőről

Doktorandusz, Pécsi
Tudományegyetem
Interdiszciplináris Doktori
Iskola, Politikatudományi
Program

About the Author

Ph.D. student, Political
Science Programme,
Interdisciplinary Doctoral
School, University of Pécs

mark.palocz@gmail.com

English Title

African diaspora communities as key economic actors in Africa